

Nieuwsbrief leren

leren en studeren thuis en op school

nummer 25

september 2004

Lieven Coppens

Wil je deze nieuwsbrief ook ontvangen? Dat kan. Stuur een email naar nieuwsbrief.leren@skynet.be met daarin jouw emailadres en de vermelding "nieuwsbrief leren". Let wel: deze nieuwsbrief wordt enkel per email verstuurd!

Om de nieuwsbrief te kunnen lezen heb je enkel de gratis Adobe Reader nodig, die je kunt downloaden op het volgende webadres: <http://www.adobe.com/products/acrobat/readstep2.html>.

Woord vooraf

Met nummer 25 begint de vierde jaargang van mijn nieuwsbrief. Vanaf nu zal hij verspreid worden in PDF formaat. Dit om de toegankelijkheid voor iedereen te vergroten. Om de nieuwsbrief te kunnen lezen heb je enkel de gratis Adobe Reader nodig. Deze kan je op het volgende webadres <http://www.adobe.com/products/acrobat/readstep2.html> downloaden.

Ook dit jaar wil ik proberen om van september tot en met april iedere maand een nieuwsbrief te schrijven. De lezers van het eerste uur weten intussen wel dat er regelmaat in de onregelmatigheid van verschijnen zit. Dat hoort erbij.

Op nieuwsbrief.leren@skynet.be blijven alle reacties welkom.

Lieven

Leermoeilijkheden en zelfwaardering

Op de website *LD Pride*¹ vond ik een aantal interessante artikels die een en ander rond leermoeilijkheden en aanverwante problemen verduidelijken vanuit een duidelijk positieve visie. Men gaat er immers van uit dat die zelfwaardering voor iemand met leermoeilijkheden een aantal positieve eigenschappen inhoudt:

- + Weten dat leermoeilijkheden hebben niets is om beschaamd over te zijn;
- + Assertief genoeg zijn om de aanpassingen en tegemoetkomingen die men nodig heeft te vragen;
- + Geloven dat je talent en iets te bieden hebt;
- + Talenten en mogelijkheden herkennen die verband kunnen houden met jouw leermoeilijkheden zoals:
 - artistiek zijn;
 - wiskundig aangelegd zijn;
 - een sterk geheugen hebben;
 - verbaal zijn;
- + Een persoonlijkheid hebben: iedereen kan leermoeilijkheden hebben, maar niet iedereen met leermoeilijkheden behoudt zijn zelfwaardering;
- + Een band hebben met andere mensen met leermoeilijkheden.

¹ Learning Disabled Pride: www.ldpride.net

In het licht van het nieuwe regeerakkoord waarin duidelijk staat dat inclusief onderwijs een belangrijke doelstelling blijft:

Voor leerlingen met speciale noden geldt het principe: het gewoon onderwijs waar het kan, het buitengewoon onderwijs waar het moet. Dit betekent dat er voor de kinderen met speciale noden een onderwijscontinuüm ontwikkeld moet worden, waarbij de diverse onderwijsvormen (gewoon onderwijs, buitengewoon onderwijs, geïntegreerd onderwijs, ...) hun volle mogelijkheden krijgen en in een goede interactie en samenwerking de kansen van de leerlingen op integratie en inclusie maximaliseren¹.

Leerlingen moeten in dit kader georiënteerd worden op basis van hun talenten in plaats van wat ze niet kunnen².

kunnen we alleen maar hopen en durven we er op rekenen dat er voor de bovenstaande punten ook voldoende aandacht zal zijn.

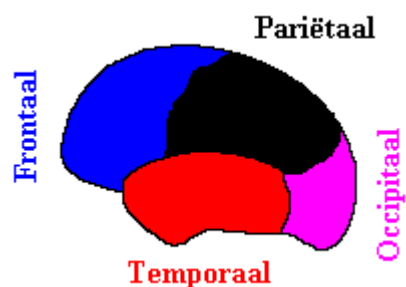
ADD of ADHD. Een beschrijving³

1 Definitie

AD/HD is de aanwezigheid van een genetische biochemische stoornis die er voor zorgt dat iemand niet volgens zijn mogelijkheden kan presteren.

De hersenen bestaan uit vier grote gebieden, kwabben, die elk hun functie hebben:

- + **Frontaal:** Integreert alle informatie;
- + **Pariëtaal:** Interpreteert sensorische informatie;
- + **Temporaal:** Geheugen, horen en evenwicht;
- + **Occipitaal:** Interpreteert visuele informatie.

Bij AD/HD zijn enkel de frontale en pariëtale kwabben betrokken. De hersenen spreken chemisch en elektrisch tegen zichzelf. De chemische boodschappers worden neurotransmitters genoemd. Een chemisch onevenwicht wordt veroorzaakt door een falen van de neurotransmitters.

2 Symptomen

De symptomen voor AD/HD kunnen van dag tot dag, van uur tot uur anders zijn en soms zelfs onzichtbaar. Ze beïnvloeden iedereen anders.

3 Twee types aandachtstekort

Er bestaan twee types aandachtstekort: deze zonder en deze met overbeweeglijkheid. Beiden hebben hun specifieke symptomen, hun specifieke effecten en vragen een specifieke behandeling.

¹ VLAAMSE REGERING 2004-2009, Regeerakkoord 2004. Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen. Vlaamse regering, s.l., 2004, pp.40.

² VLAAMSE REGERING 2004-2009, Regeerakkoord 2004. Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen. Vlaamse regering, s.l., 2004, pp.41.

³ Dit artikel is een eigen samenvatting van een artikel gevonden op <http://www.ldpride.net/addsub-types.htm> en geschreven door Barbara C Fisher en Ross A Beckley.

	Aandachtstekort zonder overbeweeglijkheid	Aandachtstekort met overbeweeglijkheid
Oorzaak	Zou vooral in de pariëtale hersenkwab liggen. De processen van de frontaalkwab zijn intact.	De grootte en structuur van veel hersengebieden verschilt. Er is voornamelijk een tekort aan activiteit in de frontaalkwab. Dit tekort wordt toegeschreven aan een slecht werken van de neurotransmitters <i>Dopamine</i> en <i>Nor-epinephrine</i> die betrokken zijn bij de waakzaamheid en alertheid. Een laag gehalte aan <i>Serotonine</i> wordt in verband gebracht met impulsiviteit en problematisch gedrag.
Symptomen	Vrees; Angst; Weinig hersenenergie die leidt tot een capaciteitsprobleem; Traag cognitief denken; Dagdromen; Vermijdings- en uitstelgedrag; Mentale verwardheid; Arm oproepen van gegevens uit het geheugen. Aangezien de frontale processen intact zijn vertrouwen deze personen wel op logica.	Problemen met aandacht, impulsiviteit en overbeweeglijkheid.
Impulsiviteit	Is zelden impulsief maar kan wel die indruk geven als hij gefrustreerd is.	Zwakke zelfregulatie omdat de controlemechanismen van de frontaalkwab niet goed werken; Is zich niet bewust van de gevolgen van zijn daden; Een grote cognitieve snelheid draagt bij tot de impulsiviteit.
Afleidbaarheid	Kan geen aandacht en concentratie volhouden omdat: <ul style="list-style-type: none"> - er te weinig energie is die voor een verlies aan focus en opvolging zorgt; - er factoren zijn in de omgeving; - de eigen gedachten jagen of dwalen. 	Kan zich niet blijven focussen dus kan geen inspanningen aanhouden: <ul style="list-style-type: none"> - jaagt van taak naar taak; - is makkelijk verveeld; - vergeet en verliest dingen omdat hij informatie mist omdat hij afgeleid is; - nood aan externe motivatie.
Overactiviteit en rusteloosheid	Is te wijten aan angst en niet aan motorische activiteit. Het is een gedreven persoon die zich niet kan ontspannen. Doet zelden uitdagende activiteiten. Activiteiten dienen niet voor opwindning maar om opluchting te zoeken voor de voortdurend dwalende en jagende gedachten en angst.	Is te wijten aan motorische activiteit en niet aan angst. De persoon is steeds op zoek naar opwindning en stimulatie.
Sociale problemen	Verlegen, teruggetrokken en niet maatbaar;	Egocentrisch; Sluit zich niet aan bij anderen omdat

	<p>Vaak gezien maar niet gehoord; Moeilijkheden om informatie te verwerken leiden tot het niet weten hoe te praten, te handelen en dergelijke meer; Moeilijke conversatie door het trage denken of het gebrek aan informatie; Kan manipuleren uit angst voor anderen woede of uit schuldgevoel om iets rechtstreeks te vragen; Onderbreekt omdat zijn dwalende gedachten hem anders zouden doen vergeten wat hij wou zeggen; Kan de indruk geven niet te luisteren maar dit is eigenlijk te wijten aan het eigen informatieverwerkingstekort.</p>	<p>het hem niet kan schelen; Wordt sociaal afgewezen omwille van zijn niet aangepaste gedrag; Is onverdraagzaam en kan gaan schelden; Manipuleert anderen omdat hij niet kan onderhandelen; Onderbreekt omwille van de eigen impulsiviteit of gebrek aan beheersing; Luistert niet door een tekort aan aandacht en een gebrek aan bezorgdheid om anderen.</p>
Communicatie	<p>Als hij niet overdreven veel spreekt uit angst, dan zegt deze persoon weinig terwijl hij veel denkt. Daarom spreekt hij zijn gedachten en gevoelens nog niet uit. Hij is immers bang om zijn eigen kwaadheid te uiten of die bij anderen op te wekken.</p>	<p>Heeft betekenisvolle relaties, maar persoonlijke relaties kunnen moeilijk en onzeker zijn door de eigen egocentriciteit, het gebrek aan focus, de eigen afleidbaarheid, de onverdraagzaamheid en dergelijke meer</p>
Tijdsgevoel	<p>De tijd wordt moeilijk ingedeeld. Komt gewoonlijk te laat maar dit kan door aanleren en oefening verbeterd worden.</p>	<p>De tijd wordt moeilijk ingedeeld (kan de tijd niet inschatten nodig om een taak uit te voeren). Komt gewoonlijk te laat maar dit kan door aanleren en oefening verbeterd worden.</p>
Ongeduld	<p>Heeft geen nood aan een onmiddellijke bevrediging. Wordt maar ongeduldig nadat hij lange tijd zonder succes iets geprobeerd heeft waarna hij vermoeid, ontmoedigd en van streek is.</p>	<p>Voortdurend gefrustreerd en steeds op zoek naar onmiddellijke bevrediging.</p>
Gevoeligheid	<p>Verlegen en bang voor andermans ergernis.</p>	<p>Gevoelig voor kritiek waarop hij soms woedend reageert.</p>
Frustratietolerantie	<p>Wil zo wanhopig erg slagen dat hij soms te lang aan iets probeert waardoor hij overdonderd en wanhopig wordt. Dit lijkt soms op woede.</p>	<p>Heeft een lage frustratietolerantie die tot geïrriteerdheid, woede en agressie leidt.</p>
Rigiditeit in het denken	<p>Eerder concrete denker. Dit kan leiden tot rigide denkpatronen.</p>	<p>Zwart-wit denker omdat de frontale hersenprocessen niet correct werken. Rigide in relaties en geen teamspelers.</p>
Planning en organisatie	<p>Kan de indruk geven problemen te hebben om iets te plannen, maar dit is eigenlijk het gevolg van zijn afleidbaarheid, verwarring en trage denken.</p>	<p>Er kunnen volgordeproblemen zijn omwille van het zwakke functioneren van de frontaalkwab.</p>
Perseveratie	<p>Is een groot probleem. De persoon zal te lang blijven proberen, opbranden en afhaken.</p>	<p>Is hier geen probleem.</p>
Moeilijkheden bij het leren	<p>Moeilijkheden met het verwerken van informatie omdat er informatie ontbreekt. Komt traag tot begrip, maar eens iets begrepen is kan het ook</p>	<p>Kan leerproblemen hebben omwille van verschillen in het functioneren van de hersenen.</p>

	toegepast worden. Lezen en spellen geven problemen omwille van de zwakke fonemische vaardigheden. Hoofdrekenen en meetkunde kunnen eveneens voor problemen zorgen.	Leermoeilijkheden die door ADHD veroorzaakt worden zijn onder andere een tekort aan kennis, en het onvermogen om uit de eigen fouten te leren. Vaak wordt de informatie wel begrepen maar kan ze niet toegepast worden.
Liegen	Deze persoon wil de goedkeuring van anderen. Als hij liegt is dit meestal om de woede of afkeuring van anderen te vermijden.	Kan zonder geldige reden liegen. Liegen gebeurt impulsief zonder dat er vrees mee gemoeid is.
Positieve eigenschappen	Is zeer gedreven en energiek, eigenschappen die een voordeel zijn bij taken die anderen niet aandurven.	Wat hij weet dat hij kan, doet hij meestal echt goed.

Aandachtstekort zonder overbeweeglijkheid is niet altijd herkenbaar, zeker niet als de persoon dit kan compenseren. Vaak is er wel een wisselend niveau van presteren omwille van de verschillende zwakke punten bij deze persoon. De algemene angst kan leiden tot paniekaanvallen, fobieën, slapeloosheid, depressie en stressgebonden problemen op latere leeftijd.

Volgens dit artikel zou er ook een overgeconcentreerd subtype bestaan van aandachtstekort zonder overbeweeglijkheid. De belangrijkste indicaties hiervoor zijn dan:

- + Correcte werking van de frontale hersenkwab;
- + Steeds bezorgd, ook als kind;
- + Overdramatisch;
- + Overgevoelig en emotioneel, “breekbaar”;
- + Perseverend en schijnbaar koppig;
- + Overgeconcentreerd en rigide in het denken;
- + Weigerachtig tegenover verandering uit angst;
- + De hersenen zijn voortdurend bezig, wat leidt tot slaaptkort;
- + Overgevoelig voor medicatie;

Niet-verbale leerstoornis

De Nederlandse vereniging Balans heeft in september 1999 een zeer duidelijke en zeer goede folder uitgegeven met informatie over de niet-verbale leerstoornis. Deze folder behandelt verschillende aspecten zoals kenmerken, diagnose, gevolgen, aanpak en frequentie van deze stoornis. Deze folder kan besteld worden bij:

Balans
Landelijke vereniging voor ontwikkelings-, gedrags- en leerproblemen.
Postbus 93
NL 3720 AB Bilthoven

Tel.: +31 30 255 50 50
info@balansdigitaal.nl

Een kind met een niet-verbale leerstoornis op school¹

Het kind met een niet-verbale leerstoornis op de lagere school

Het schoolkind met een niet-verbale leerstoornis² vertoont vaak een vertraagde motorische ontwikkeling, een verminderde exploratiedrang als kleuter, verminderde activiteit, gebrekkige relaties met leeftijdsgenoten, een te grote afhankelijkheid van de ouders en praktische tekorten in het taalgebruik (Rourke, 1995).

Het NLD-kind kan weigeren om aan groepsactiviteiten mee te doen en kan het moeilijk hebben met interactief spel omwille van de beperkte mogelijkheid om het gedrag van anderen in te schatten (Voeller, 1994).

De taalontwikkeling van het NLD-kind lijkt soms voorop te lopen omwille van de zeer uitgebreide woordenschat, het vlotte spreken en het verstandig gebruik van woorden. Nauwkeurige observatie leert ons echter vaak dat dit kind het moeilijk heeft met de taalpragmatiek en het voeren van interactieve conversaties. Het NLD-kind kan zich concentreren op thema's die zijn leeftijdsgenoten weinig interesseren en discussiëren over onderwerpen die geen verband houden met de conversatie van een groep (Voeller, 1994).

Een NLD-kind heeft vaak tekorten in de visuele en perceptuele organisatie en dit in tegenstelling tot zijn meer dan gemiddelde verbale vaardigheden. Niettegenstaande dit is zijn aandacht voor verbale input vaak zwak. Tekorten in visuele aandacht zijn vaak manifest aanwezig, in het bijzonder als het kind leest of schrijft (Rourke, 1995).

Het NLD-kind vertoont vaak weinig exploratief gedrag en vertoont een opvallende voorkeur voor activiteiten die aan één plaats gebonden zijn en weinig fysiek functioneren vragen. Deze tendens vergroot vaak met de leeftijd (Rourke, 1995).

Hoewel veel NLD-kinderen een goed lange-termijn-geheugen hebben voor verbaal gecodeerde informatie, is hun korte-termijn-geheugen voor niet-verbaal materiaal vaak zeer beperkt. Ze kunnen heel veel moeite hebben met oorzaak-gevolg relaties en hebben opvallend veel moeite met tegenstrijdigheden. Vaak hebben ze een gevoel voor humor dat niet overeenkomt met hun leeftijd en een arm pragmatisch taalgebruik. (Rourke, 1995).

NLD-kinderen vertonen een typisch tekort aan inzicht, in het bijzonder aan sociaal inzicht. Naarmate het kind ouder wordt, kan het leesbegrip, in het bijzonder van nieuw materiaal, moeilijker worden en een ernstige invloed hebben op het leren van theorie en het afleggen van proeven.

Waar NLD-kinderen vaak een theoretische vaardigheid in het lezen en spellen vertonen, zijn hun rekenkundige vaardigheden, leesbegrip en deductief denken in vergelijking daarmee arm. (Rourke, 1995).

NLD-kinderen hebben vaak een hardnekkig probleem met theoretische onderwerpen die een probleemoplossend vermogen en een complexe begripsvorming vereisen. Als de nood daartoe in het primaire en middelbare onderwijs vergroot, dan worden hun tekorten duidelijker (Rourke, 1995).

¹ Dit stuk is een eigen vertaling van een artikel dat ik vond op www.MargaretKay.com. *This article was originally written in English by Margaret J. Kay and appeared on www.MargaretKay.com. Lieven Coppens bears responsibility for this translation. Reprinted with permission of Margaret J. Kay.*

² In het vervolg NLD-kind genoemd naar de Engelse term *Non-verbal Learning Disability*.

De niet-verbale leerstoornis en de overgang naar het middelbaar onderwijs

NLD-kinderen hebben het vaak opvallend moeilijk om zich aan nieuwe of complexe situaties aan te passen. Ze kunnen te veel vertrouwen op machinaal gedrag en kunnen weigerachtig of ontwijkend worden als ze nieuwe informatie moeten ordenen, analyseren en synthetiseren. Wanneer het belang van een dergelijk denken op hoog niveau en de vaardigheid om te organiseren vergroot in de loop van het middelbaar onderwijs, worden de problemen van NLD-kinderen ernstige hinderpalen (Rourke, 1995).

NLD-kinderen hebben specifieke problemen met sociale perceptie, sociaal oordeel en sociale interactie, die meer naar voren kunnen komen naarmate ze ouder worden (Rourke, 1995). Veel jonge tieners en adolescenten met een niet-verbale leerstoornis vertonen naarmate ze ouder worden een opvallende tendens om zich sociaal terug te trekken en zelfs te isoleren. Terwijl jonge NLD-kinderen eerder acting-out gedrag en gedragsproblemen hebben, kunnen problemen als overdreven angst, depressie en aanverwante geïnternaliseerde vormen van sociale en emotionele stoornissen, erger worden als de NLD-kinderen volwassen worden (Rourke, 1995).

Terwijl jonge NLD-kinderen vaak hyperactief zijn, worden ze over het algemeen onderactief als ze ouder worden (Rourke, 1995). Ze worden door anderen vaak omschreven als “sociaal onvolwassen” en kunnen lijden onder een verstoord lichaamsbeeld (Johnson & Mykleburst, 1960). NLD-tieners hebben vaak meer problemen met de overgang naar de volwassenheid dan kinderen met normale sociale vaardigheden, dit omdat ze problemen hebben met het interpreteren van niet-verbale sociale tekens, het verwerken van nieuwe prikkels, en het juist uitdrukken van gevoelens door stemintonatie en gelaatsuitdrukking (Ozols & Rourke, 1985).

Karakteristieken die vaak aan adolescenten en volwassene met NLD toegeschreven worden zijn onder andere:

- + Verlegenheid en introvert zijn;
- + Onvermogen om affectie te tonen;
- + Chronische emotionele problemen;
- + Een gebrekkige sociale perceptie;
- + Gebrekkige ruimtelijk-visuele vaardigheden.

(Badian, 1992; Weintraub & Mesulam, 1983).

Theoretische problemen die het presteren op school en het afleggen van testen kunnen beïnvloeden:

- + Gebrekkige werkgewoonten;
- + Traagheid om te beginnen en te stoppen;
- + Desorganisatie (dingen verliezen, veel vergeten);
- + Weinig relaties met leeftijdsgenoten;
- + Afhankelijkheid van ouders en leerkrachten om gesteund te worden;
- + Lage testresultaten omwille van een gebrekkig begrip;
- + Moeilijkheden met complex wiskundig denken en probleemoplossen;
- + Moeilijkheden met het aanvaarden van kritiek.

(Badian, 1992)¹.

¹ Voor de referenties verwijst ik naar het originele artikel op de aangehaalde website.

Suggesties voor het individuele handelingsplan van een kind met een niet-verbale leerstoornis¹

- + *De leerkracht van ... zal hem systematisch en stap voor stap moeten onderwijzen. Hij zal in concrete taal moeten beschrijven wat hij van ... verwacht ...*
- + *Omdat ... problemen heeft met het begrijpen van niet-verbale signalen, kan hij het moeilijk hebben om gelaatsuitdrukkingen of stemintonaties te begrijpen. Het is dan ook goed dat men zich in concrete en eenduidige taal tot hem richt ...*
- + *Omdat ... over een goed machinaal geheugen beschikt, zou het goed zijn dat het onderwijs traag, herhalend en uitgebreid is ...*
- + *... heeft nood aan veel levende voorbeelden met verbale beschrijvingen die tonen hoe een verwachte taak wordt uitgevoerd ...*
- + *Omdat ... het moeilijk heeft om duidelijk te schrijven en snel te werken, moet de hoeveelheid huiswerk aangepast zijn en er op gericht zijn om al verworven kennis te bekrachtigen ...*
- + *Omdat ... een tekort heeft aan organisatievaardigheden, is het aangeraden dat hij een extra set handboeken thuis heeft om “vergeten” te voorkomen ...*
- + *Het zou goed zijn dat ... een checklist heeft voor het te maken huiswerk en de te leren lessen, zodat hij weet wat er dagelijks van hem verwacht wordt en wat hij al heeft uitgevoerd ...*
- + *Omdat “de ontwikkeling van een positief zelfwaardegevoel steeds een risico loopt – in het bijzonder voor kinderen met leermoeilijkheden – is het goed dat ... veel verbale en fysieke beloningen krijgt voor taken die hij goed uitgevoerd heeft, onder het motto dat er veel positieve opmerkingen nodig zijn om het effect van één negatieve ongedaan te maken”.*

Post scriptum

*There can be miracles
When you believe
Though hope is frail
It's hard to kill
Who knows what miracle
You can achieve
When you believe
Somehow you will
You will when you believe*

Whitney Houston & Mariah Carey

¹ Gevonden op www.nldontheweb.org/thompson-4.htm.